

Από τη μεγάλη Γαλλική Επανάσταση στο 1848

Ενότητα 1^η : Η Ευρωπαϊκή σκέψη

Σπυρίδων Μαρκέτος, Επίκουρος καθηγητής
Τμήμα Πολιτικών Επιστημών

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Περιεχόμενα ενότητας

1. Ευρωπαϊκή σκέψη 1600-1789
2. Πειραματικός ορθολογισμός
3. Ο διαχωρισμός των επιστημών
4. Φυσικό δίκαιο
5. Η Γαλλική Ευρώπη
6. Η αμφισβήτηση του φυσικού δικαίου
7. Εγκυκλοπαίδεια
8. Ο ρόλος της Επανάστασης στην ισονομία
9. Η εκθεμελίωση των επιτευγμάτων της Γαλλικής Επανάστασης
10. Κριτική στο διαφωτισμό
11. Ο Ντεβίντ
12. Το πολιτικό προφίλ του ρομαντισμού

Σκοποί ενότητας

- Σε αυτή την ενότητα επιχειρείται να γίνει κατανοητό πως η νοοτροπία των ανθρώπων μετασχηματίζεται, με αποτέλεσμα να προκύπτουν συγκρούσεις και νέα ρεύματα σκέψης, όπως ήταν ο πειραματικός ορθολογισμός και το φυσικό δίκαιο.
- Επιχειρείται να αποτυπωθεί ο ρόλος που διατέλεσε η Επανάσταση στην ισονομία και τέλος ποια είναι η κριτική που προκύπτει απέναντι στο διαφωτισμό.

Ευρωπαϊκή σκέψη 1600-1789

- Η περίοδος της ευρωπαϊκής σκέψης που μελετάται συμπίπτει με διάφορες επαναστάσεις που έλαβαν μέρος. Όπως η επιστημονική, η βιομηχανική, η πνευματική (διαφωτισμός) και η κοινωνικο-πολιτική (Γαλλική επανάσταση).
- Μέσα από αυτές τις επαναστάσεις αναδύεται ένας νέος τρόπος ζωής και σκέψης, ο οποίος αφομοιώθηκε κυρίως από την αστική τάξη με αποτέλεσμα την ανάδειξη του υποκειμένου και την αντίληψη του κόσμου όπως τον ξέρουμε σήμερα.
- Η γέννηση των επαναστάσεων προήλθε μέσα από τις θρησκευτικές συγκρούσεις που ταλάνιζαν τον κόσμο μέχρι τον 18^ο αιώνα.
- Ταυτόχρονα, ο καπιταλισμός :
  - εξωραΐζει την εγκόσμια ζωή και έτσι εκτοπίζει την μεταθανάτια ζωή. Επιφέρει μια εκκοσμίκευση του νοήματος και πλέον γίνεται σημαντική η ζωή που ζούμε τώρα.
  - Αναδεικνύει ένα αυτόνομο άτομο είτε ιδιωτικό είτε δημόσιο , που αντίκειται ενάντια στο δεσποτισμό. Γεννιέται ο λαός.

Πειραματικός ορθολογισμός(1/2)

- Ρίζες του πειραματικού ορθολογισμού: Καρτέσιος, Κοπέρνικος.
- Εκπρόσωποι: Λοκ, Νεύτωνας.
- Βασική επιδίωξη είναι η κατανόηση του κόσμου με βάση την ανθρώπινη διάνοια και τη χρησιμοποίηση των φυσικών επιστημών. Χρησιμοποιούν το πείραμα, την παρατήρηση, την υπόθεση. Επιχειρείται η κατανόηση του αισθητού κόσμου και η διατύπωση του μέσα από μαθηματικούς τύπους.
- Θέτει την ύλη (τον άνθρωπο, τον κόσμο) σε προοδευτική αιτιοκρατία. Πεπρωμένο του ανθρώπου είναι να φτάσει σε έναν ύψιστο βαθμό (ο λεγόμενος μύθος προόδου).
- Ο Λαπλάς αμφισβητεί την ιδέα ότι όλα συνέβαιναν λόγω της βούλησης του Θεού. Δημιούργησε έναν σχήμα του κόσμου χωρίς το Θεό. Είναι η στιγμή που μας εισάγει στην ιδεολογία.

Πειραματικός ορθολογισμός(2/2)

- Ο πειραματικός ορθολογισμός οδηγεί σε σημαντικές ανακαλύψεις πεδίων.
- ✓ Επιστήμη του ανθρώπου (ανθρωπιστικές, κοινωνικές επιστήμες). Πατέρας της θεωρείται ο Λόκ.
- ✓ Επιστήμη των ηθών. Ο Ελβέτιος, ο Μπένθαμ και ο Ολμπάκ εκκοσμίκευσαν την ηθική μετατρέποντας την σε επιστήμη των ηθών , θεμελιωμένη στο ατομικό συμφέρον και την κοινωνική ωφελιμότητα. Επιχειρείται μια προσπάθεια ανακάλυψης του εσωτερικού κόσμου.
- Ο Μοντεσκιέ και ο Βολταίρος θα επηρεαστούν από αυτό το ρεύμα και θα αποτελέσουν τους προάγγελους της κοινωνιολογίας.

Ο διαχωρισμός των επιστημών

- Οι επιστήμες ανθίζουν κυρίως μετά τη Γαλλική επανάσταση. Το 19^ο αιώνα η φιλοσοφία χωρίζεται σε επιμέρους τμήματα και οργανώνεται το πανεπιστημιακό σύστημα. (Πανεπιστήμιο Χούμπολτ).
- Η κατάτμηση των επιμέρους τμημάτων της φιλοσοφίας, ο διαχωρισμός των επιστημών επηρεάζεται από την ανάπτυξη του καπιταλισμού.

Φυσικό δίκαιο

- Βασική ιδέα του φυσικού δικαίου είναι ότι από τη φύση μας κατέχουμε κάποια δικαιώματα τα οποία θα πρέπει πάντα να προστατεύουμε.
- Εκπρόσωποι: Λοκ, Χομπς, Ρουσό.
- Και οι 3 πιστεύουν ότι υπάρχει κάποιο χαρακτηριστικό που έχουμε από τη φύση μας και θα πρέπει να προστατεύουμε και να καλλιεργούμε.
- Το φυσικό δίκαιο δεν προέρχεται από τους διαφωτιστές αλλά από τους θεολόγους.
- Τα έμφυτα χαρακτηριστικά μας σύμφωνα με τους εκπροσώπους ήταν:
  - Λοκ: ορθός λόγος
  - Χομπς: δύναμη
  - Ρουσό: ευαισθησία

Πιστεύουν ότι η φύση μας δίνει αυτά τα χαρακτηριστικά και όχι ο Θεός. Πάνω σε αυτήν την ιδέα συγκρούεται μαζί τους ο Βίκο, ο οποίος τονίζει τη σημασία των αυτοκρατοριών και επισημαίνει ότι πάντα θα επιστρέφουν, σύμφωνα με τα σχέδια της Θείας Πρόνοιας.

Η Γαλλική Ευρώπη

Μιλάμε για μια Γαλλική Ευρώπη καθώς στη διεθνή επικοινωνία η γαλλική γλώσσα ηγεμόνευε. Σύμφωνα με το Λεφέβρ, η Γαλλία ήταν για τον πολιτισμό ότι η Αγγλία για τη βιομηχανία. Όμως σημαντική παρουσία στη σκέψη και το διαφωτισμό διετέλεσαν και η Αγγλία και η Γερμανία. Η Αγγλία έπαιξε σημαντικό ρόλο, βασιζόμενη στο πολίτευμα της, το οποίο υμνήθηκε από το Μοντεσκιέ και τον Βολταίρο. Η Γερμανία από την άλλη πλευρά, βοήθησε στο διαφωτισμό μέσα από τον προτεσταντισμό της.

Η αμφισβήτηση του φυσικού δικαίου

- Στο φυσικό δίκαιο ο νομικός ανακαλύπτει το δίκαιο που ήδη υπάρχει. Το δίκαιο έχει δημιουργηθεί από πριν από το Θεό, από κάποιον ανώτερο.
- Στην πορεία του 19^{ου} αιώνα το θετικό δίκαιο αρχίζει να κυριαρχεί. Αρχίζουν να αποφασίζουν οι άνθρωποι για το τι συνιστά δίκαιο.
- Ο Τζων Ρόουλς αναζωογόνησε τη θεωρία του θετικού δικαίου, που τελικά συνδέθηκε με τη θεωρία του κοινωνικού συμβολαίου. Επιχείρησε να φέρει στη συζήτηση τη συμβολαϊκή θεωρία και να χτίσει πάνω του ένα φιλελεύθερο οικοδόμημα.
- Το πρόβλημα με το θετικό δίκαιο είναι ότι υπόκειται στην ανθρώπινη φύση. Ενυπάρχει η υποκειμενικότητα και δεν υπάρχει ασπίδα απέναντι στο δίκαιο που καταπατάει δικαιώματα του ανθρώπου (π.χ θανατική ποινή).
- Συνεπώς η πρόοδος που έχει συντελεστεί από την Γαλλική επανάσταση δεν είναι αμετάκλητη.

Εγκυκλοπαίδεια

- Εκπρόσωποι: Ντιντερό, Νταλαμπέρ.
- Ασχολήθηκαν με τον μεταρρυθμιστικό ορθό λόγο. Με μικροαλλαγές στη σφαίρα του εφικτού. Εφικτό που δεν ήταν πάντα συμβιβαστικό. Για παράδειγμα, κατάφεραν να διορίσουνε στην κυβέρνηση του Λουδοβίκου έναν προτεστάντη, τον Νεκέρ, να αποτρέψουν την αστυνομία από το να παρακολουθεί ποιος πηγαίνει και ποιος όχι στην εκκλησία , να αλλάξουν τη λειτουργία των ιεροδικείων.
- Η εγκυκλοπαίδεια θα υποστηρίξει την κυριαρχία του νόμου και την ισότητα δικαιωμάτων.
- Θα φέρει στο προσκήνιο την έννοια της αξιοπρέπειας ως επιθυμία και ως έλλογη πράξη.

Ο ρόλος της Επανάστασης στην ισονομία

- Η Γαλλική Επανάσταση ονειρεύεται να καταργήσει τα προνόμια και να δημιουργήσει μια κατάσταση ισονομίας.
- Σιγά σιγά σταματάμε να μιλάμε για υπηκόους και αναφερόμαστε σε πολίτες. Το φάσμα των πολιτών αρχίζει να διευρύνεται και γίνονται πολίτες και η μη ευγενείς.
- Η Γαλλική Επανάσταση δίνει πολιτικά δικαιώματα σε μη ευγενείς. Τα παραχωρεί σε όλη την Τρίτη Τάξη. Υπάρχει όμως έντονη σύγκρουση για το ποιοι αποτελούν την Τρίτη τάξη.
- **Παρ' όλο** που η Γαλλική Επανάσταση άνοιξε το δρόμο της ισονομίας, ταυτόχρονα σηματοδότησε μια οπισθοδρόμηση στα πολιτικά δικαιώματα των γυναικών, αν και είναι γεγονός ότι οι γυναίκες είχαν ενεργό ρόλο στην επανάσταση.

Η εκθεμελίωση των επιτευγμάτων της Γαλλικής Επανάστασης

- Από τη δεκαετία του 90 μέχρι και σήμερα παρατηρείται μια αντίστροφη πορεία από αυτή που είχε επιφέρει η επανάσταση. Τα ανθρώπινα και πολιτικά δικαιώματα αφαιρούνται. (π.χ αφαιρούνται πολιτικά δικαιώματα από τους μετανάστες, από τις γυναίκες σε ορισμένες χώρες).
- Σήμερα, ο καπιταλισμός και η παγκοσμιοποίηση ευνοούν την ολιγαρχία του χρήματος με αποτέλεσμα η ισονομία, για την οποία μιλούσε η Γαλλική Επανάσταση να μη βρίσκει απόλυτη εφαρμογή.
- Αυτό που χτίστηκε με τη Γαλλική Επανάσταση φαίνεται να αποθεμελιώνεται σήμερα.
- Η τεχνολογική πρόοδος που έχει συντελεστεί και βελτιώνει την καθημερινότητα δεν σηματοδοτεί την ηθική και αξιακή πρόοδο ταυτόχρονα.

Κριτική στο διαφωτισμό(1/2)

- Την κριτική στο διαφωτισμό την άσκησαν οι λογοτέχνες και κυρίως οι ρομαντικοί , οι οποίοι εναντιώθηκαν στους κλασικιστές.
- Κλασικιστές: υποστηρίζουν ότι ο άνθρωπος έχει από τη φύση του τον ορθό λόγο και δημιουργεί με βάση αυτόν. Αποτελεί ένα έλλογον.
- Ρομαντικοί: υποστηρίζουν ότι ο άνθρωπος δεν είναι μόνο έλλογον, αλλά έχει και ένα συμπλήρωμα μη έλλογο. Συνεπώς μέσα από τους ρομαντικούς δημιουργείται το σύγχρονο υποκείμενο που είναι παράλληλα και έλλογο και άλογο.
- Οι ρομαντικοί δίνουν έμφαση στο συναίσθημα και στην υποκειμενικότητα.

Κριτική στο διαφωτισμό(2/2)

- Χαρακτηριστικά στοιχεία του ρομαντισμού αποτελούν η υποκειμενικότητα, η ασάφεια, το συναίσθημα και η ατομικότητα.
- Ενώ είχαμε την άνοδο του ρομαντισμού, το έναυσμα για επιστροφή στην αρχαιότητα και επαναφορά στο προσκήνιο των κλασικιστών, δόθηκε με τις ανασκαφές που έγιναν στην Πομπηία. Έτσι ξεκίνησε μια ουσιώδης σύγκρουση ανάμεσα στα δύο ρεύματα.
- Οι κύκλοι των καλλιεργημένων είχαν πειστεί ότι βρίσκονταν στο δρόμο δημιουργίας μιας πολιτισμικής κοινότητας. Φαινόταν ότι η Ευρώπη είχε μια εσωτερική ενότητα. Όμως, η ανάδυση του κράτους φανέρωσε ότι αυτή η ιδέα ήταν μια αυταπάτη. Το εθνικό κράτος προκύπτει μέσα από εθνικισμούς, που επιδιώκουν στο εσωτερικό να εδραιώσουν μια κοινή γλώσσα, κοινή ιστορία και πολιισμό και να διαφοροποιηθούν στο εξωτερικό.

Ο Νταβίντ

- Ο Νταβίντ ήταν ο κατ'εξοχήν ζωγράφος της επανάστασης. Χαρακτηριστικό του ήταν ότι προσπάθησε να προσαρμόσει την εικαστική τέχνη στα κλασικά πρότυπα, τα αρχαία ελληνικά και αρχαία ρωμαϊκά.
- Πολιτικά τοποθετείται στην άκρα αριστερά της επανάστασης.

Το πολιτικό προφίλ του ρομαντισμού

Ο ρομαντισμός δεν είχε καθαρό πολιτικό προφίλ. Μπορούσε να τοποθετηθεί τόσο στο χώρο της αριστεράς όσο και της δεξιάς. Για παράδειγμα, στην Αγγλία και στη Ρωσία όπου επικρατούσε ο ριζοσπαστικός ρομαντισμός, συναντάμε τον Βύρωνα και τον Πούσκιν αντίστοιχα, ενώ στη Γερμανία έλειπε από τον ρομαντισμό η κοινωνική ευαισθησία και βασιζόταν στην άκρα δεξιά.

Βιβλιογραφία

- Furet, F., «*Η Γαλλική Επανάσταση*», Εστία, Αθήνα 1997.
- Groethuysen, B., «*Η φιλοσοφία της Γαλλικής Επανάστασης*», Κάλβος, Αθήνα 1973.
- Lefevre, G., «*Η Γαλλική Επανάσταση*», Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2003.
- Le Bon, G., «*Η Γαλλική Επανάστασις*», Ελεύθερη Σκέψις, Αθήνα 1988.
- Soboul, A., «*Η Γαλλική Επανάσταση*», Ζαχαρόπουλος Αθήνα 1967,.
- Thompson, J.M., «*Ο Ροβεσπιέρος και η Γαλλική Επανάσταση*», Γαλαξίας, Αθήνα 1966.
- Κοντορσέ, «*Σχεδιάγραμμα για ένα ιστορικό πίνακα των προόδων του ανθρώπινου πνεύματος*», Πόλις, Αθήνα 2006.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Σπυρίδων Μαρκέτος.
«Από τη Γαλλική επανάσταση στο 1848. Η Ευρωπαϊκή σκέψη». Έκδοση: 1.0.
Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:
<http://eclass.auth.gr/courses/OCRS404/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Μη Εμπορική Χρήση - Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Τέλος ενότητας

Επεξεργασία: Μαρία Ραμματά
Θεσσαλονίκη, εαρινό εξάμηνο 2014-2015

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Σημειώματα

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

